

Prevence a omezování možností soupeře

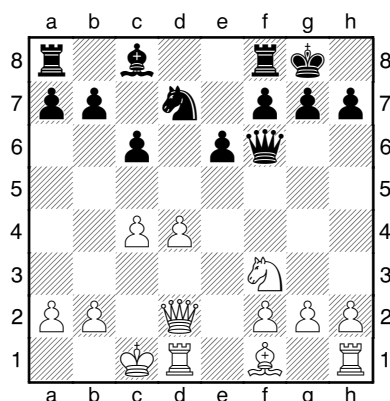
*Stanislav Jasný
Frýdek-Místek, březen 2005*

Omezování možností soupeře

Je tomu už téměř devět let, co jsem hrál následující partii.

(1) Shishkin,V - Jasny,S [D31], Litomyšl, 1996

1.d4 d5 2.c4 e6 3.Jc3 c6 4.e4 dxe4 5.Jxe4 Jf6 6.Jxf6+ Dxf6 7.Jf3 Sb4+ 8.Sd2 Sxd2+ 9.Dxd2 0-0 10.0-0-0 Jd7

K této pozici jsem směřoval a byl jsem s ní velmi spokojen. Předpokládal jsem, že soupeř dokončí vývin nějakým 11.Sd3 a dál se pokusí o aktivitu na královském křídle. Já jsem plánoval prosadit postup e7-e5 s otevřením bělopolného střelce, nebo aspoň c7-c5. Velkým překvapením pro mě bylo, když se na šachovnici objevil tah **11.De3!**

Tímto nenápadným tahem jsou najednou znemožněny oba uvolňující postupy. Bílý se nyní v klidu bude věnovat svým aktivitám, zatímco černý se bude trápit se svým špatným střelcem. Při partii tedy nemusíme přemýšlet pouze nad útokem nebo obranou, ale existuje i jiný způsob myšlení, který spočívá v prevenci a omezení možností soupeře. Nimcovič ve své knize Můj systém nazývá tento způsob myšlení profylaxe. Jde v podstatě o to, že my předcházíme akcím soupeře, které by pro něj mohly být výhodné. Lidově řečeno: když soupeři znemožníme dělat dobré tahy, zůstanou mu jen tahy méně dobré.

Je samozřejmě více způsobů prevence a omezení soupeřových možností, ty hlavní postupně probereme.

Omezení aktivity jednotlivých figur

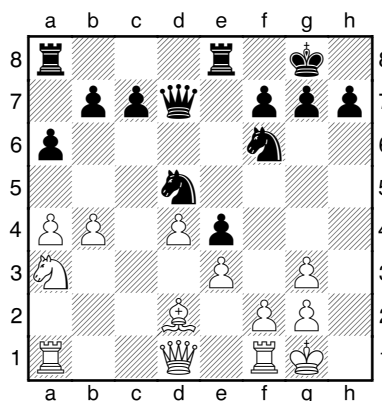
Vjacheslav Dydyshko ve své knize Logika současného šachu (Logika sovremennych šachmat) píše, že aktivní figura je taková figura, která:

- kontroluje důležitá pole
- je pohyblivá
- nemůže být ze své pozice vytlačena ani vyměněna bez zisku jiné výhody
- spolupracuje s ostatními figurami

Jezdec:

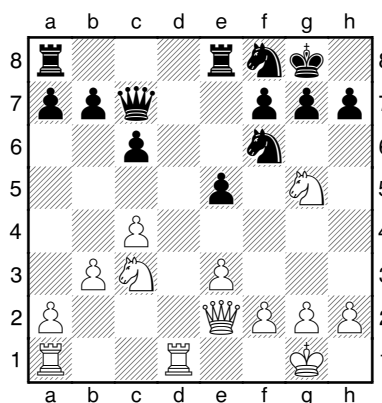
Jezdec je figurka, která potřebuje opěrné body nejlépe uprostřed šachovnice. Princip boje proti aktivitě jezdce spočívá tedy v zabránění vytvoření opěrných bodů v centru, nebo nedovolit, aby se na nich umístil.

(2) Ahues – Alechin, Nauheim, 1936

V pozici na diagramu chce bílý převést jezdce na opěrný bod e5. Černý tomu energicky zabrání. **1...b5!** (nepouští jezdce přes pole c4. **2.axb5 axb5 3.De2 c6 4.Jc2 Df5 5.Vfc1 h6 6.Va5 Vac8 7.Ja1** (ještě pokus o aktivizaci, je však příliš pomalý - žalostné postavení bílého jezdce rozhodne) **Jg4 8.Kf1 Ve6 9.Vxb5 Vf6 10.Vbc5 Jxf2-+.**

(3) Stahlberg – Unzicker, Wilderness, 1964

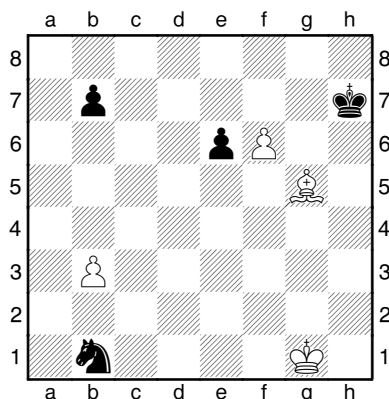

1...e4! Nechce dovolit jezdci skočit do centra a zároveň hrozí ziskem figury. **2.Jh3 De5 3.Vac1 Je6 4.g3 g5!** Opět nepouští jezdce, tentokrát na f4. **5.Ja4?** Bílý mohl jezdce ještě vysvobodit tahem 5.Kg2, po h5 se ale dostane černý k útoku. **5...Df5 6.Kg2 Df3+ 7.Dxf3 exf3+-+** Po 8.Kxf3 g4 se ziskem figury a po ústupu krále je jezdec polapen na kraji šachovnice).

Následující studie ukazuje typické omezení jezdců střelcem na kraji šachovnice:

(6) Karpov – Uhlman, 1973

(4) Dowson, T – studie 1925

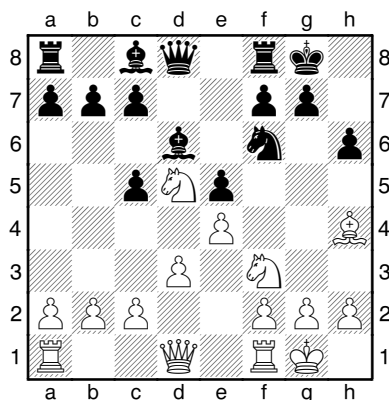

1.f7 Kg7 2.Se7 Kxf7 3.Sb4+-

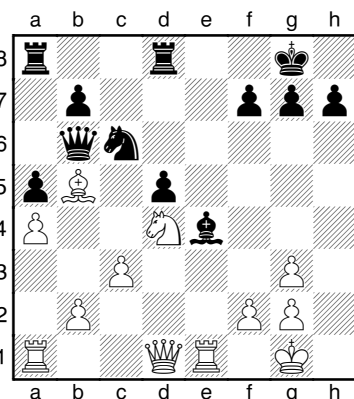
Střelec:

Střelec nejlépe uplatní svou sílu na volných diagonálách. Je tedy výhodné nepustit soupeřova střelce na důležité diagonály. Velmi často nám v tom pomohou pěšci, ať už naši nebo soupeřovi. Následující diagram je typickou ukázkou, jak to může s „neopatrným“ střelcem dopadnout.

(5) Winter – Capablanca, 1919

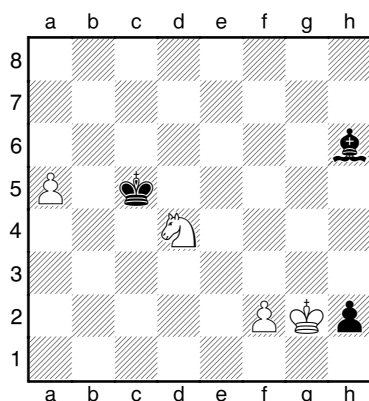
1...g5! 2.Jxf6+ [2.Jxg5 Jxd5] 2...Dxf6 3.Sg3 Sg4 4.h3 Sxf3 5.Dxf3 Dxf3 6.gxf3 f6! Střelec bílého je nyní dokonale omezen, černý hraje prakticky s figurou navíc) 7.Kg2 a5 8.a4 Kf7 9.Vh1 Ke6 10.h4 Vfb8 11.hxg5 hxg5 12.b3 c6 13.Va2 b5 14.Vha1 c4 15.axb5 cxb3 16.cxb3 Vxb5 17.Va4 Vxb3 18.d4 Vb5 19.Vc4 Vb4 20.Vxc6 Vxd4--

1.g4! (bílý nedovolí černému střelci přejít na diagonálu h3-c8) Jxd4 2.Dxd4 Dxd4 3.cxd4 Vac8 4.f3 Sg6 (nyní je pohyblivost střelce omezena na bezvýznamnou diagonálu b1-h7) 5.Ve7 b6 6.Vae1 h6 7.Vb7 Vd6 8.Vee7 h5 9.gxh5 Sxh5 10.g4 Sg6 11.f4 Vc1+ 12.Kf2 Vc2+ 13.Ke3 Se4 14.Vxf7+-

Skvělá studie Richarda Rétiho ukazuje, že omezení střelce je možné i s poměrně redukováným materiálem.

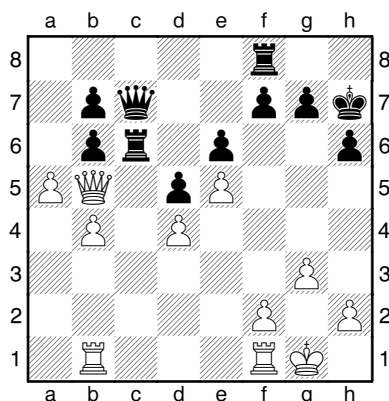
(7) Reti, R – studie 1922

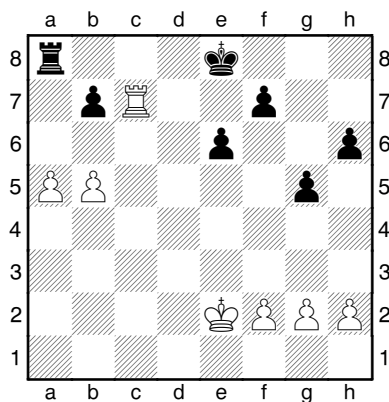
1.Kh1!+-

Věž:

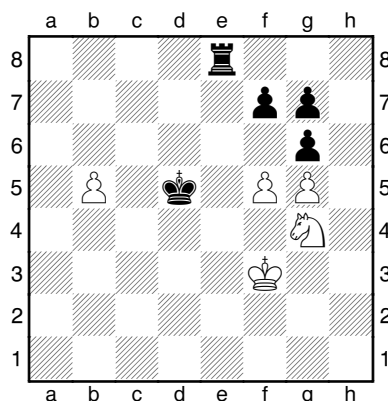
Věž pro svou činnost potřebuje volné sloupce, po kterých by mohla vniknout do nepřátelské pozice, nejčastěji na sedmou nebo osmou řadu. Rovněž může pro své převody využívat i jiné cesty, například standardní převod do útoku přes třetí (šestou) řadu. Proto v boji proti věži musíme na všechno toto myslet, nenechat rozehrávat soupeřovu věž na volné sloupce - a když už se tak stane, vzít pod kontrolu body vniku. Nedovolit soupeři i jiné způsoby aktivizace a výhodné převody. Nejvýhodnější ovšem je, když se nám podaří věž omezit tak, že se nemůže pohnout vůbec.

(8) Stahlberg – Pachman, 1954

1...Kg8! (tah, jehož sílu můžeme docenit po přehrání boční varianty) [Není dobré šablonovité 1...Vc8? 2.axb6 Vxb6 3.Dd3+ Kg8 4.b5 a černá věž se ze zajetí nedostane.] **2.axb6 Vxb6 3.Da5 Vc6 4.Dxc7 Vxc7** (Kdyby stál bílý pěšec ještě na b2, mohl by pokrýt bod vniku c4. Na tomto poli se nyní uvelebí černá věž a tím že bude napadat pěšce d4 a b4, donutí bílé kolegyně zaujmout pasivní roli.) **5.Va1 Vc4 6.Vfd1 Vfc8!** (převaha černého už je velká)

(9) Pecha,T – Leks,M, 2005

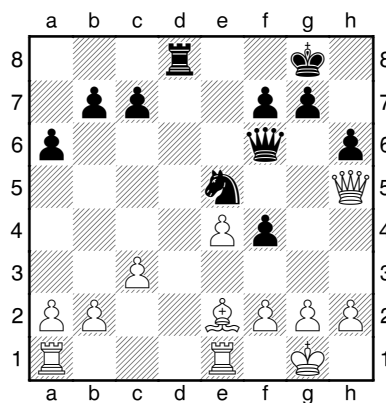
1.a6! (oběť pěšce za pasivitu černé věže) [V partii mého svěřence se bohužel stalo 1.Vxb7? Vxa5 a černá věž se velmi nepříjemně rozebrala.] **1...bxa6 2.b6 Kd8 3.b7 Vb8 4.Vxf7+-** (výhra bílého v této pozici už není vzhledem možnostem černých figur nijak složitá)

(10) Troickij,A – studie 1895

1.f6! Vg8 2.fxg7 Vxg7 3.Jf6+ Kc5 4.Ke4 Kxb5 5.Kd5+-

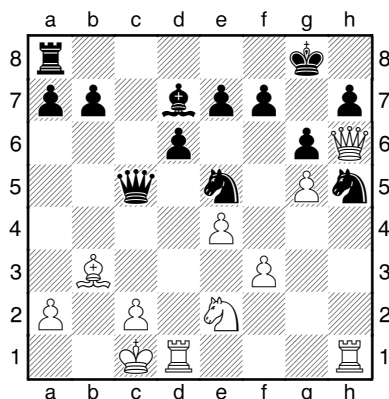
Dáma:

Dámu jako nejsilnější figuru není lehké omezit ve své činnosti. O to větší význam má, pokud se nám to podaří. Většinou se špatné zacházení s dámou projevuje tak, že ji protivník uvede příliš rychle do hry a my získáváme čas jejím napadáním. Jindy nevhodně umístěná dáma na jednom úseku šachovnice chybí při důležitých operacích na úseku jiném. Jsou ale i případy, kdy se podaří dámu dostat do úzkých, nebo i chytit.

(11) Domnitz – Pachman, 1973

V postavení diagramu je bílá dáma nevhodně umístěna a černý začíná svůj lov. **1...Kh7! 2.g4 f3 3.g5 Df4 4.Sf1 Vh8--** Jestli 5.gxh6, tak přijde 5...g6. Zároveň hrozí 5...g6 6.Dxh6 Kg8.

(12) Karpov-Gik, 1968

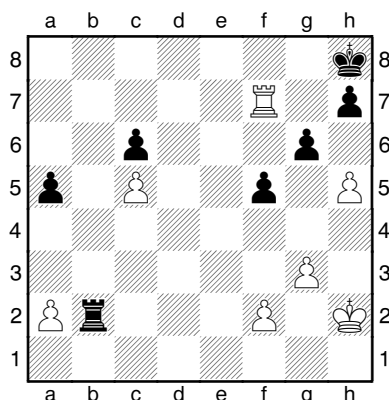

Bílý zahrál **1.Vxh5 gxh5 2.Vh1** a pokračoval dál v útoku. Karpov pochopil, že po šablonovitém **1.Jg3** by přišlo **1...Sg4!** s obranou pole h5 a nejde **2.fxg4 Jxg4** s chycením dámy.

Král:

K omezení možností krále dochází většinou až v koncovkách, vždyť ve střední hře se král ukrývá před útokem nepřátelských figur. Zato v koncovce se stává důležitou figurou, která často rozhoduje výsledek. Je proto nezbytné přemýšlet o jeho omezení, zabránit soupeři v aktivizaci krále. Častým motivem bývá jeho odřezání na poslední řadě.

(13) Treybal – Miseses, 1925

Bílému se už podařilo odřezat černého krále na poslední řadě a svým dalším tahem ještě více omezuje jeho možnosti. **1.h6! Kg8 2.Vg7+ Kh8 3.Vc7** (zde už se projevují důsledky prvního tahu bílého) **Kg8 4.Vxc6 Vxf2+ 5.Kg1 Vxa2 6.Vc8+** (díky pěšci h6 nemůže černý král bránit slabinu na h7) **Kf7 7.c6 Ke6 8.c7 Vc2 9.Ve8+ Kd7 10.Vh8 Kxc7 11.Vxh7+ Kb6 12.Vg7 Vc8 13.Vxg6+ Kc7 14.Va6 Vh8 15.Kg2 Kd7 16.Kf3 a4 17.Kf4 a3 18.Va7+ Ke6 19.Vxa3 Vg8 20.h7 Vh8 21.Va6+ Kf7 22.Kg5+-** Rozdíl v aktivitě obou králů byl v průběhu celého závěru partie velmi markantní.

Omezení pohyblivosti pěšců

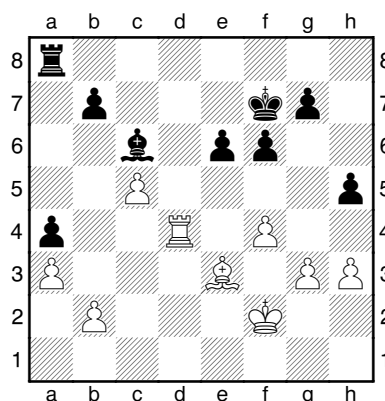
Již Philidor učil, že pěšci jsou duší šachu. Nemůžeme jednoznačně tvrdit, že zacházení s pěšci je více či méně důležité než s ostatními figurami, jedno je ale jisté, pěšci zpátky nemůžou. Zatímco špatně umístěnou figuru můžeme často převést na lepší pole, zvolená pěšcová struktura nám v mnoha případech vydrží až do konce partie. Proto musíme věnovat velkou pozornost právě hře s pěšci. Z našeho hlediska omezování možností soupeře se budeme zabývat bojem proti aktivitám s pěšci, které protivník zamýšlí.

Celkové omezení pohyblivosti

Zjistíme-li, že je pro soupeře výhodné postoupit jedním nebo více pěšci vpřed, s cílem získat více prostoru, zatlačit naše figury na horší místa, nebo se získem nějaké jiné výhody, je třeba této jeho aktivitě předcházet.

Zde nemohu než neuvést nádherný příklad na omezení pohyblivosti pěšců od Nimcoviče.

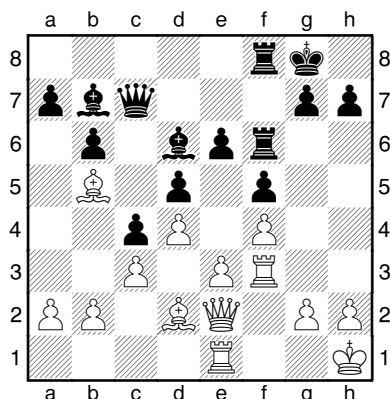
(14) Gottschal – Nimcovič, 1926

Černý na tahu. Jak ohodnotit vzniklou pozici? Vypadá to, že šance černého jsou přece jen větší díky lepší pěšcové struktuře. Jeden pěšec na a4 drží dva pěšce soupeře (pěkná ukázka omezení pohyblivosti), tím je znehybněna pěšcová převaha bílého na dámském křídle a na královském má černý čtyři na tři. Při přesné hře by ale partie měla skončit remízou, vždyť na šachovnici je materiální rovnováha, bílý ovládá jediný volný sloupec a i různobarevní střelci přidávají pozici remízový charakter. Podstatný rozdíl byl ale v myšlení obou soupeřů. **1...Vh8!** Nimcovič zamýšlí aktivizovat svého krále přes g6 na f5 a vytvořit si volného pěšce postupem e6-e5. Na okamžité **1...Kg6** by ale přišlo **2.g4** a černý král se dál nedostane. Tah **1..Vh8** tedy předchází tomuto postupu. Černý už hrozí **2...Kg6** a na **3.g4** by přišlo **3...hxg4 4.hxg4 Vh2** s jasnou výhodou. **2.Vd1?** Zde se už projevuje rozdíl v myšlení.

Kdyby bílý pochopil, že protivník chce hrát králem na g6, zabránil by tomu tahem 2.Vd6 (další příklad na omezení krále). **Kg6 3.Vd4 Kf5 4.Sd2 Vf8!** (další ukázka prevence, na okamžité 4...e5 5.fxe5 fxe5 by přišlo 6.g4+ hxg4 7.hxg4+ Ke6 8.Vd6+ se zatlačením černého krále dozadu) **5.Se1 e5** Silnější bylo 5...g5!? **6.fxe5?** Nyní mohlo přijít 6.g4+! - je vidět, jak je obtížné předcházet možnostem soupeře, ani sám Nimcovič neuhlídal všechny možnosti. **6...fxe5 7.Vh4 g5! 8.Vb4 Ke6+ 9.Ke2 e4 10.Sf2 Vf3μ** Volný pěšec a aktivní postavení figur zajistilo vůdci černých velkou převahu.

(16) Kupchik – Capablanca, 1926

Černý má v plánu uplatnit pohyblivost svých pěšců na dámském křídle pomocí a7-a6, b6-b5, a6-a5 a b5-b4. Bílý by se mohl pokusit vyvíjet aktivitu tahem g2-g4. Proto černý nejprve předchází této aktivní možnosti soupeře. **1...h5! 2.Vef1 Vh6!!** (Znovu prevence, tento tah je zaměřen proti postupu h2-h3 s dalším g2-g4) **3.Se1 g6 4.Sh4 Kf7 5.De1 a6** (Protihře bílého bylo zabráněno, nyní může černý provádět v klidu svůj plán.) **6.Sa4 b5 7.Sd1 Sc6 8.Vh3 a5 9.Sg5 Vhh8 10.Dh4 b4 11.De1 [11.Sf6 Se7] 11...Vb8 12.Vhf3 a4** Černý získal velmi aktivní pozici.

Principu omezení pohyblivosti pěšců se využívá v řadě zahájení, například v následující variantě:

(17) Královská indická [E97]

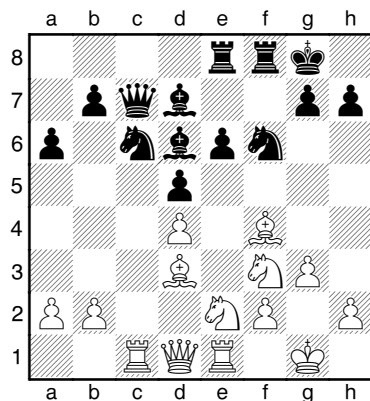
1.d4 Jf6 2.c4 g6 3.Jc3 Sg7 4.e4 d6 5.Jf3 0-0 6.Se2 e5 7.0-0 Jc6 8.d5 Je7 9.Jd2 a5

Černý se svým posledním tahem snaží omezit pohyblivost bílých pěšců a pozdržet tak jejich nástup na dámském křídle, postup typický pro tuto variantu.

Předcházení osvobozujícím tahům a blokáda

Stává se, že soupeř by případným postupem pěšce uvolnil dráhu do té doby pasivním figurám, nebo vyrovnal situaci v centru. V tom případě se snažíme předejít tomuto postupu. Někdy stačí mít pole, na které chce soupeřův pěšec postoupit pod kontrolou, někdy musíme přistoupit k blokadě tohoto pole.

(15) Rojicek, V - Macak, S, 2004

Bílý nedocenil význam prevence a zahrál neopatrně **1.Sxd6? Dxd6 2.Jf4** a povolil soupeři uvolnit se postupem **2...e5!** Po tomto tahu, otevřel černý dráhu bělopolnému střelci, věži e8, zbavil se slabého pěšce e6 a zbavil bílého možnosti okupovat pole e5. Při správném způsobu myšlení, kdy si všímáme možností protivníka se řešení přímo nabízí. **1.Se5!** s dalším **Jf4**. Díky této blokadě pole e5 by černému zůstaly všechny nevýhody jeho pozice.

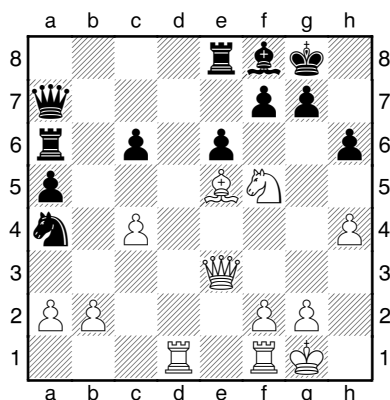
Další vhodnou ukázkou prevence proti osvobozujícímu postupu je hned náš první diagram na samotném začátku.

Prevence ve všech fázích partie – způsob myšlení

Viděli jsme několik šachových situací, ve kterých byl uplatněn různé způsoby omezení možností soupeře. Podobných příkladů by se dalo uvést mnohem více, jistě jsou i další motivy, které byly opomenuty. Účelem této práce však není rozebrat detailně principy blokády či možnosti jednotlivých figur. Všechny ty diagramy měly něco společného. Správné řešení bylo možno najít za předpokladu položení otázky sobě samému: Co chce hrát můj protivník? Jak by potáhl, kdyby byl na tahu? Případně – jak by mohl reagovat na můj tah (plán)? Je velmi užitečné vypěstovat si návyk takto u partie

přemýšlet, vyvarujeme se tak mnoha nepříjemných překvapení. Přitom nejde jen o to rušit soupeři jeho plány, i když třeba při obraně horší pozice je to činnost naprosto nezbytná. Tento způsob myšlení využijeme prakticky ve všech fázích partie. Už v zahájení je třeba věnovat pozornost plánům soupeře, ve střední hře rovněž probíhá souboj idejí obou stran a v koncovce má potom omezení aktivity soupeřových figur přímo rozhodující význam. Dokonce i při takové akci, jakou je útočná kombinace, uplatníme toto profylaktické myšlení.

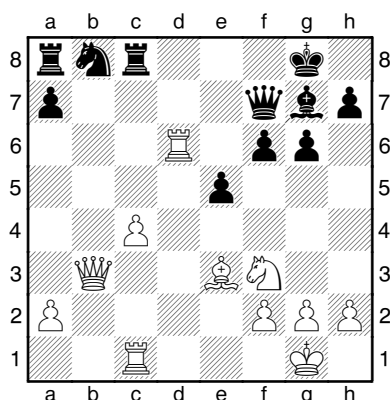
(18) Fisher – Donner, 1962

Výměna dam na a7 vede do přibližně vyrovnané koncovky. Alternativa hry na výhru je oběť jezce. **1.Jxh6+!? gxf6 2.Dg3+** Fischer se rozhodl přisunout věž tahem **2.Vd4** neviděl však odpověď **2... f5!** po které černý odrazil útok. **2...Kh7 3.h5!!** teď už f5 nejde **De7 4.Vd4 Jc5 5.Vf4 Va7 6.Sf6 Dd6 7.Dg4!** Hrozba **7...e5** je odražena (**8.Df5**) a útok bílého díky hrozbě **Vf4-f3-g3** vypadá velmi nebezpečně.

Také následující dvě ukázky už nebudeme rozebírat z pohledu omezení možností jednotlivých figur nebo pěšců, ale z pohledu celkového způsobu profylaktického myšlení.

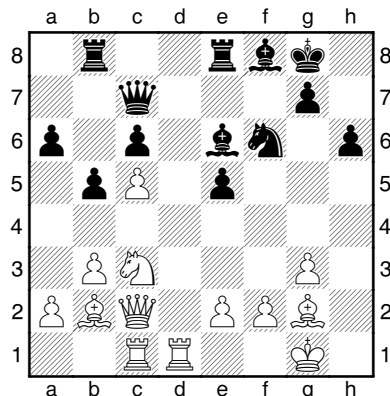
(19) Tal – Ribli, 1980

Co chce hrát černý? Především dokončit vývin dámského křídla, k tomu potřebuje vyvinout

jezdce b8. **1.Db5!** [ale ne **1.Da4?** pro Sf8; slabší je také **1.Dd1?** Jc6 **2.Vd7 Vd8!**] **1...a6** [ted' už na **1...Sf8** funguje **2.Vxf6! Dxf6 3.Dd5+**] **2.Dd5 Dxd5 3.cxd5+** Tím že bílý důsledně předcházeli vývinu černého jezdce, získal vyhranou pozici.

(20) Timman – Larsen, 1982

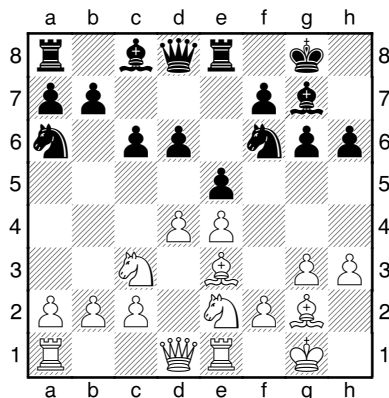
Černý zde správně usoudil, že jeho protivník by mohl chtít obsadit silné centrální pole tahem **2.Je4** se značným zesílením své pozice. Zahrál proto **1...Kh8!** [pro černého nevýhodné je **1...Sxc5?** **2.Je4 Jxe4 3.Sxe4**] **2.e3** [nyní by na **2.Je4?**! přišla nepříjemná vazba jezdce tahem **2... Sf5**] **2...Vbc8 3.Je2 Df7+** A po odražení soupeřovy hrozby vznikla nejasná pozice.

Jak potom vypadá celá partie, vedena v profylaktickém duchu, dokumentuje ukázka z tvorby jednoho z největších odborníků v tomto oboru – Anatolije Karpova. Komentář je převzat z vynikající série knih Marka Dvoreckého, Škola budoucích šampiónů (Škola budoucích čempionů).

Karpov – Timman, 1979

1.e4 d6 2.d4 Jf6 3.Jc3 g6 4.g3 Sg7 5.Sg2 0-0 6.Jge2 e5 7.0-0 Ja6?! Častěji se hraje **7...Jc6** nebo **7...c6** **8.Ve1 c6 9.h3** Typický, v podobných situacích profylaktický tah. Bílý omezuje střelce soupeře a současně vytváří na královském křídle „nepropustnou zónu“ i pro další lehké figury. Dalšími lehkými figurami se rozumí hlavně jezdec na f6. Bílý střelec chce jít na e3, je třeba ho ochránit od skoku Jg4. Jedná se zde již o profylaktický tah, ale ještě ne o způsob myšlení. Postup pěšce na h3 se v podobných pozicích hraje téměř automaticky, bez úvah nad možnostmi soupeře. **9...Ve8** Všechny své naděje spojuje černý s tlakem na pěšce e4. Od tohoto okamžiku už budeme svědky profylaktického myšlení. Karpov velmi rychle pochopil hlavní myšlenku protivníka a bude proti ní bojovat v průběhu celé partie. **10.Sg5** Standardní motiv. Bílý provokuje tah h6, aby poté vyvinul dámu na d2 s tempem na h6. **10...h6**

Na 10...Db6 následuje jednoduché 11.Vb1 bez strachu před 11...exd4 12.Jxd4 Jc5 13.b4 Jcxe4 14.Sxe4! Jxe4 15.Jxe4 Sxd4 16.Jxf6. Po 10...exd4 11.Jxd4 h6 12.Sf4! g5 13.Sc1 by byla znát slabost pole f5. **11.Se3**

Bílý chce očividně dokončit vývin tahem 12.Dd2 (s tempem) 12...Kh7 13.Vad1. Je možné uskutečnění tohoto plánu nějak předcházet? V případě 11...exd4 12.Sxd4! Jc5?! je nepřijemné 13.e5! Jh7 14.exd6 Dxd6 15.b4 Ja6 16.b5 cxb5 17.Jxb5 s převahou bílého. Nejsilnější vypadá Karpovem ukázaný profylaktický tah 11...Kh7!, který preventivně kryje pěšce h6. Pointa je v tom, že na 12.Dd2 přijde 12...exd4 13.Sxd4 (13.Jxd4 Jc5 14.f3 d5! 15.Jxc6 Jcxe4) 13...Jc5 a nejde 14.e5? kvůli vazbě střelce po 14...dxe5. Bílý by pravděpodobně hrál 12.g4 (místo 12.Dd2) s o něco lepší pozicí. Ale černý by v žádném případě nic neztratil, udělal by užitečný tah a zároveň bránil bílému v nejúčelnějším umístění figur. Je jasné, že tak měl hrát. Pěkný příklad řešení strategického problému v zahájení pomocí profylaktického myšlení. **11...Dc7** Timman nebojuje s plány soupeře. Navíc černá dáma bere pole jezdcí, který tak uvízl na kraji šachovnice. **12.Dd2 Kh7 13.Vad1 Sd7** Sotva bylo lepší 13...Se6 14.g4 Vad8 15.f4 Sc4 16.Jg3. Bílý úspěšně dokončil vývin. Nyní se nabízí 14.f4 nebo 14.g4. Jak vybírá svůj tah Karpov?

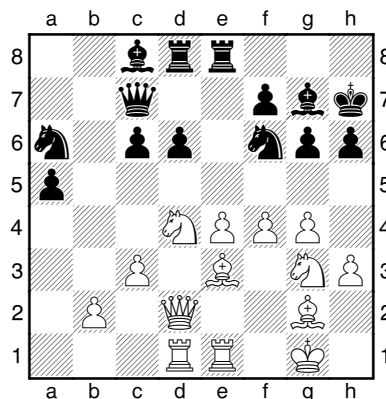
Při přechodu mezi zahájením a střední hrou je vždy užitečné znovu přehodnotit počáteční plány obou stran. Zde jsem přišel na to, že přímá hra v centru mi žádné výhody nepřinese. Je nutné vytvořit další objekty útoku, postupem pěšců královského křídla. Hrát okamžitě 14.f4 se mi nechtělo. Není logické hned zesilovat napětí v centru, vždyť časem stejně budu hrát g3-g4. Bude tedy lepší nejdříve zesílit pozici tahy g3-g4 a Jg3. Současně tím bílý řeší strategickou úlohu – opevnit pro případ otevření centra pěšce e4.

14.g4 Vad8 15.Jg3 Sc8 16.f4 b5 Kdo zná jeho styl, tak Karpovův další tah snadno uhádne. **17.a3! b4?!** Timman je aktivní šachista, někdy až příliš. Pěšce dámského křídla asi oslabovat neměl. **18.axb4 Jxb4 19.Jce2** Z pohledu na

pozici je zřejmé, že bílý už stojí lépe. Mohli bychom přemýšlet jak převahu co nejrychleji realizovat – zahrát f4-f5, nebo připravovat g4-g5 atd. Karpov uvažuje jinak. Dokonce v takové pozici on kontroluje případné možnosti soupeře a snaží se jim předcházet.

Myšlenka černého je zahrát a7-a5, Sa6, exd4 a c6-c5, aspoň nějak rozehrát své figury. Je to však zdlouhavé a bílý stihne zabránit úmyslům svého protivníka.

Nyní na 19...a5 přijde 20.c3 s vyhnáním jezdce a upevněním centra. Špatně stojí černý i po 19...c5 20.fxe5 dxe5 21.d5. **19...exd4 20.Jxd4 a5** Další hra bílého bude vedena s úmyslem nepustit do hry figury soupeře. **21.c3 Ja6**

Následující tah Karpova je pravděpodobně nejlepší v partii. Jak ho našel? Položil si otázku, co chce soupeř. Odpověď je jasná: rozehrát jezdce přes pole c5.

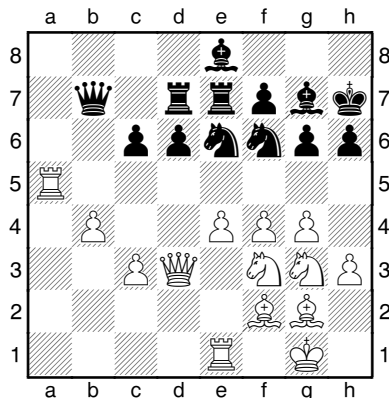
22.Dc2!! Velmi jemný tah, který nedovolí skočit jezdci na c5 (kvůli odpovědi b2-b4!) a zároveň pokračuje ve strategické myšlence – upevnění bodu e4. **22...Sd7** Opět chce černý zahrát Jc5 (23...Jc5 24.b4 cxb4 25.cxb4 Je6, a pěšec c6 je pokrytý), a opět tomu bílý předchází. **23.Jf3! Ve7?!** Na 23...Jc5 Karpov nachystal 24.e5. Timman věří soupeři na slovo. V obtížných pozicích je třeba prověřit možnosti zostření hry. Není vidět přímé vyvrácení tahu 24...Jd5. Jestli 25.exd5 Dxd6 26.Df2 (26.c4 Jxe3), tak přijde 26...Vxe3! 27.Vxe3 Dxf4 28.Vee1 Je6 s kompenzací za obětovanou kvalitu. Bílý by se musel spokojit s 25.Sxc5 dxc5 a teď buď 26.Dc1 nebo 26.Jh5. Kdy stojí lépe, ale ještě ne na výhru. **24.Sf2!** Jeden z posledních profylaktických tahů. Bílý před rozhodujícím nástupem optimálně rozmísťuje své figury a znovu upevňuje bod e4.

Lákavý je dvojitý úder 24.Dd3, ale nevychází pro 24...Sc8 25.e5 Jd5 26.exd6 Vxd6 27.c4? Vxe3 28.Vxe3 Jxe3 29.Dxd6 Jxd1.

Ještě jeden komentář k tahu 24.Sf2. Jak chce hrát Timman, z jakého důvodu on udělal svůj poslední tah? Těžko chce 24...Vde8 – na to by po jednoduchém 25.Dd3 ztratil pěšce. Možná 24...Se8, s myšlenkou zabezpečit pěšce d6 a uvolnit pro věž nebo jezdce pole d7. Na to

ovšem přijde 25.Dd3 a střelec už nekryje jezdce. V případě 25...Db7 je možné útočit na a5. Je třeba tedy udělat nějaký užitečný vyčkávající tah. 24.Sf2 ještě jednou kryje pěšce e4 a hrozba průlomů e4-e5 (po 25.Dd3) vyhrává na síle.

24...De8?! 25.Dd3 Db7 (25...Jb8 26.e5!) 26.Va1 Skromné manévry bílého ve vlastním táboře vedly k materiálnímu zisku. Pěšce a5 nejde pokrýt. **26...Jc7 27.Vxa5 V8d7 28.b4**

28...Je6 Postavení je pro bílého vyhrané, ale stále je třeba dávat pozor. Například po 29.Dd2 d5!? Černý získá náznak protihry **30.e5 Je4 31. Jxe4 dxe4 32.Jd4 c5. 29.Se3! c5 30.f5 Jd8 31.b5** Není třeba pustit jezdce na c6. **31...Kh7 32.Sf2** (střelec odvedl svou práci a znova ustupuje, aby upevnil bod e4) **32...Kh8 33. Va4 Db8 34.c4 Va7 35.Vxa7 Vxa7 36.e5 dxe5 37.Jxe5 Va2 38.Sxc5 Černý se vzdal.**

Není to dostatečně motivující partie pro to, abychom začali řešit problémy na šachovnici pomocí profylaktického myšlení?

Způsob tréninku

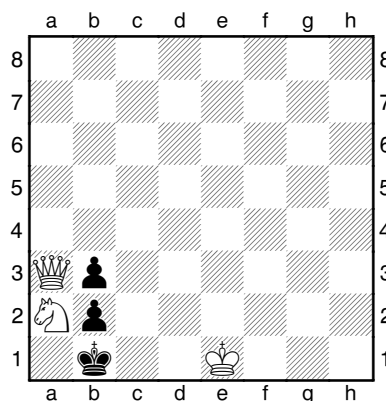
Po shlédnutí několika ukázek, ve kterých ve kterých bylo řešení nalezeno za použití profylaktického myšlení, by se mohlo zdát, že není problém uplatnit tento princip při praktické partii nebo analýze. Omyl. Je to asi tak, jako byste fotbalistovi pustili záznam vzorné provedení trestného kopu a chtěli po něm, ať to tak kope taky. Najdou se jistě osobnosti, pro které to nebude velký problém, ale pro většinu to znamená nejen vidět ukázkou, ale natrénovat samotné provedení. U fotbalistů to znamená natrénovat nebo ještě lépe zautomatizovat pohyb nohy, kterým pošle míč přes zeď do šibenice, a u šachistů to znamená natrénovat nebo ještě lépe zautomatizovat pohyb myšlenek, jednoduše řečeno vypěstovat si návyk přemýšlet nad pozicí profylakticky.

Jak na to? Představa, že si u partie, pod vlivem emocí, kdy řešíme spoustu jiných, konkrétních šachových problémů uvědomím, že si mám

pokládat otázky typu – co chce můj soupeř a jak by zahrál, kdyby byl na tahu je spíš pro hráče s mimořádně silnou vůlí. U partie většinou mozek funguje intuitivně. V analýze je to snadnější, tam už na to čas je a tam je třeba na to myslet, i když ani zde se ne vždy podaří kontrolovat tok myšlenek žádaným směrem. Dobrou a často doporučovanou cestou (bez které se obejít nelze), je studium partií hráčů, kteří upřednostňovali takovýto herní styl, zejména Petrosjana a Karpova. Při tomto způsobu tréninku navíc získáváme ještě i další užitečnou šachovou informaci. Většinou ale potřebujeme tyto partie s odborným komentářem, protože ne vždy rozumíme přesně myšlenkám hráčů takového úrovně. Užitečné je také řešit speciální diagramy na toto téma, jen je třeba jich mít dostatečné množství. (Trenéři si je můžou vytvářet sami, je to ale časově poměrně náročné.)

Je ještě další metoda, která se mi osobně líbí, protože je jednoduchá, snadno dostupná a použitelná i pro šachisty nižších výkonností a mladšího věku. Řešení dvojtahových studiových matů, nejlépe s tichým tahem.

(22) Klark,D – studie 1876

Tak si to zkusme. Bílý dává mat druhým tahem. Není to nikterak složité, ale zároveň to není diagram typu šach – mat. Jde to buď spočítat, nebo si pomoci logickou otázkou, jak dát mat na všechny soupeřovy odpovědi. Takže z kterého pole může dáma matovat v případě brání jezdce 1...bxa2? Evidentně z pole d1, to znamená, že náš první tah udrží kontakt dámy a pole d1. Jak dáme mat v případě tahu 1...Ka1? Nabízí se odskok jezdce na c3, takže dáma by měla zůstat na a-sloupci. A konečně jak dát mat v případě 1...Kc2? Zjevně dámou z diagonály b1-h7. Který první tah odpovídá všem požadavkům?

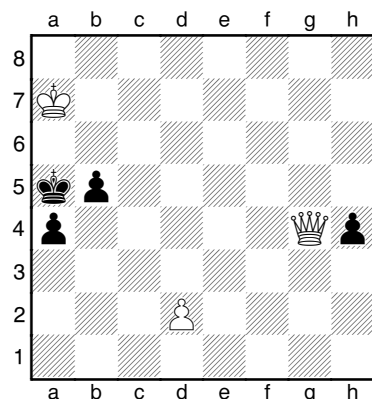
1.Da4! bxa2 [1...Ka1 2.Jc3#; 1...Kc2 2.De4#] 2.Dd1#

Trochu jsem si to vysvětlování zjednodušil, na začátku řešení samozřejmě nemůžeme vědět, která figura bude dávat mat, zároveň se po prvním tahu mohou objevit další obranné

možnosti, nebo naopak, některé svým prvním tahem zrušíme. To však vůbec není na škodu, vždyť v tom prvním případě jde zároveň o trénink fantazie a ten druhý přímo podporuje náš záměr, neboť pokud nějakou obranu znemožníme, tak zpravidla tu, kterou pro úspěšné řešení ani dopustit nesmíme.

Někdo by mohl namítat, proč mám hledat dvojtažku, když s dámou a třeba několika figurami navíc vyhrají partii i bez toho? My se tímto způsobem neučíme konkrétní šachové znalosti, my trénujeme žádaný způsob uvažování! Chceme přece zautomatizovat myšlení tak, abychom si byli schopni pokládat profylaktické otázky (co chce můj soupeř, jak by hrál kdyby byl na tahu, jak odpoví na můj tah) a přitom na to nemuseli myslet - aby se to stalo součástí naší intuice. Řešení těchto úloh si přímo vyžaduje abychom viděli a zrušili všechny možnosti soupeře. (Součástí správného řešení musí být nalezení všech možností, při kterých je mat na základě jiného motivu.) Zároveň nevyžadují daleký propočet, což by mohlo odvádět od naší původní myšlenky, proč je dělat. Uveďme tedy ještě jednu studii:

(23) Išta,J – studie 1893

1.Dh3! Kb4 [1...b4 2.Df5#; 1...a3 2.Dxa3#]
2.Dc3#

Ke správnému řešení bylo třeba si uvědomit, že nejsilnější obrana, po které ten mat prostě nejde, je postup h-pěšce. Je třeba jí tedy předejít. Při takovém tréninku by si tedy měl mozek analogicky navyknout hledat v možnostech soupeře ty, co mi vadí nejvíce, těm předcházet a zároveň být připraven i na ty doplňující. Hráči, pro které jsou podobné úlohy snadné, je mohou provádět naslepo.

Tak tedy vzhůru do omezování soupeře, trénování omezování, jen ne omezování trénování.

Obsah

Úvod.....	2
Omezení aktivity jednotlivých figur.....	2
Omezení pohyblivosti pěšců	5
Prevence ve všech fázích partie – způsob myšlení	6
Způsob tréninku.....	9